

VERKOSTOMUISTIO

10.12.2009

TERVEYDEN EDISTÄMISEN POLIITIKKAOHJELMAN TOTEUTTAMINEN SUUN TERVEYDENHUOLLOSSA: Yhteistyöverkostolla tavoitteisiin

LUKIJALLE:

Terveyden edistämisen politiikkaohjelma on yksi nykyisen hallituksen kolmesta politiikkaohjelmasta. Politiikkaohjelman keskeinen tehtävä on edesauttaa terveystieteiden huomioon ottamista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja palvelujärjestelmässä. Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoima asiantuntijaryhmä on valmistellut esityksen terveyden edistämisen politiikkaohjelman toteuttamisesta suun terveydenhuollossa. Asiantuntijaryhmä tekee esityksen tämän muistion muodossa.

Asiantuntijaryhmä esittää **yhteistyöverkostotoimintaa suun terveydenhuoltoon** Terveyden edistämisen politiikkaohjelman toteuttamiseksi. **Suun terveyden edistämistyötä tekevien toimijoiden toivotaan ottavan kantaa tähän esitykseen ja nostavan esiin tärkeiksi näkemiään aihealueita.** Jatkossa verkostotyötä kehitetään aihepiireittäin ja terveyden edistämisen painopistealueiden mukaisesti. Terveyden edistäminen – sanoista tekoihin -seminaari 10.12.2009 aloittaa verkostotoimintaa tukevien seminaarien sarjan.

Verkostomuistiota ovat valmistelleet: Puheenjohtaja Anne Nordblad sosiaali- ja terveysministeriö, Seija Hiekkänen Helsingin kaupunki, Markku Mikkonen Lahden kaupunki, Päivi Oksanen Suun terveydenhoidon ammattiliitto, Eeva Torppa-Saarinen Tampereen kaupunki, Taina Remes-Lyly Kirkkonummen terveyskeskus, Helinä Keskinen Suomen Hammaslääkäriliitto, Anja Eerola Suomen Hammaslääkäriliitto, Anne Hiiri Suomen Hammaslääkäriliitto, Kirsti Kasila Jyväskylän yliopisto, Tuija Palin-Palokas Kouvolan kaupunki, Sirpa Järvinen Suun terveydenhoidon ammattiliitto, Liisa Terävä Rautjärven terveyskeskus, Tuula Mohtaschemi Erikoishammasteknikkoliitto ry, Sirpa Sarlio-Lähteenkorva sosiaali- ja terveysministeriö, Taru Koivisto sosiaali- ja terveysministeriö, Sinikka Huhtala Suomen Kuntaliitto, Marja-Leena Partanen Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Verkostotyössä mukana ovat ohjelmajohtaja Maija Perho, Terveyden edistämisen politiikkaohjelma ja ohjelmajohtaja Georg Henrik Wrede, Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen politiikkaohjelma.

SISÄLTÖ

Terveyden edistämisen politiikkaohjelma ja suun terveyden edistäminen	3
Terveyden edistämisen politiikkaohjelman toteuttaminen suun terveydenhuollossa	4
Verkostotyön tarkoitus ja tavoitteet	4
Toimeenpano ja vastuut vuosina 2009-2011	4
Suun terveyden edistämistä kunnissa	5
Kohta 1: Suun terveydenhuollon panosta tarvitaan hyvinvointistrategian laatimisessa	5
Kohta 2: Suun terveydenhuollon panosta tarvitaan terveyttä edistävien ympäristöjen kehittämisessä	6
Kohta 3: Neuvontapalvelut avain terveyttä edistävien elintapamuutosten aikaansaamisessa	6
Kohta 4: Terveysohjaus vahvemmin tukemaan yksilöiden ja ryhmien elintapamuutoksia	7
Kohta 5: Esimerkkejä hyvistä käytännöistä	8
Käypä hoito -suosituksilla vaikuttavuutta toimintaan	8
Terveyskioski - terveyden edistämisen palveluita lähelle kuntalaisia	9
Kohta 6: Hyvien käytäntöjen kuvaamisessa tarvitaan yhteistä menetelmää	9

Terveyden edistämisen politiikkaohjelma ja suun terveyden edistäminen

Terveyden edistämisen politiikkaohjelma

Ohjelman tarkoitus: Terveyden edistämisen politiikkaohjelma on yksi nykyisen hallituksen kolmesta politiikkaohjelmasta. Politiikkaohjelman keskeinen tehtävä on edesauttaa terveysnäkökohtien huomioon ottamista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja palvelujärjestelmässä. Terveys kaikissa poliitikoissa edellyttää, että terveys otetaan valintoja ohjaavaksi periaatteeksi kaikilla kuntien ja valtion tehtäväalueilla, yksityissektorilla sekä ihmisten omassa toiminnassa.

Ohjelman yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet: Ohjelman yhteiskunnallisia vaikuttavuustavoitteita ovat terveyden edistämisen rakenteiden vahvistaminen ja terveyden edistämisen uusien työmuotojen kehittäminen, kansansairauksien ehkäisyyn vaikuttavien elintapamuutosten aikaansaaminen, terveitä elämäntapa-valintoja edistävien työ- ja elinolosuhteiden kehittäminen, sosiaali- ja terveyshuollon peruspalvelujen vahvistaminen sekä järjestöjen toiminnan ja roolin vahvistaminen terveyden edistämisen, erityisesti osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukena.

Suun terveyden edistäminen

Tavoitteet: Terveyden edistäminen perustuu kansanterveyslakiin ja on osa kansanterveystyötä. Suun terveyden edistämisen päämääränä on väestön suuterveyden lisääminen, suun sairauksien ja terveysongelmien vähentäminen sekä suun terveyteen liittyvien terveyserojen kaventaminen.

Toimenpiteet: Terveyden edistämistyö, samalla tavoin kuin muukin terveydenhuollon toiminta, on tietoperustaltaan näyttöön perustuvaa. Suun terveyttä pyritään edistämään vaikuttamalla suun terveyden taustatekijöihin. Sosiaalisten determinanttien huomiointi korostuu, koska suunterveys ja -sairaudet jakautuvat epätasaisesti ja eriarvoisuus voi näkyä suun terveydessä jo nuorena. Säännöllinen suun omahoito ja terveelliset ruokatottumukset ovat keskeinen osa suun terveyden edistämistä ja suusairauksien ehkäisyä (esim. Kariuksen hallinta –Käypä hoito suositus 2009). Yhteistyössä korostetaan suun terveyteen vaikuttavien valintojen, osaamisen ja elintapamuutosten aikaansaamista ja mahdollistamista. Suun terveyteen vaikuttaa myös suun terveydenhuollon toiminta (ehkäisevien palveluiden järjestäminen, suusairauksien varhainen toteaminen ja niiden oikea-aikainen hoito). Terveyden parantuessa vähenee sairauksien hoitoon tarvittavien palveluiden käyttö.

Vastuut: Suuterveyden edistäminen on perinteisesti mielletty suun terveydenhuollon tehtäväksi. Suun terveydenhuollon ammattilaiset ovat vastuussa terveyden edistämistarpeiden esille tuomisesta ja siitä, että suun terveydenhuollossa otetaan käyttöön hyväksi todetut suusairauksien ehkäisymenetelmät. Terveyden edistämisen päämäärien saavuttaminen suun terveydessä edellyttää kuitenkin poikkihallinnollista yhteistyötä.

Terveyden edistämisen politiikkaohjelman toteuttaminen suun terveydenhuollossa

Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoima asiantuntijaryhmä on valmistellut tässä muistiossa kuvattavan esityksen terveyden edistämisen politiikkaohjelman toteuttamisesta suun terveydenhuollossa. Esityksessä kuvataan tavoitteet, toimeenpano ja vastuut sekä asiantuntijaryhmän tärkeiksi näkemiä terveyden edistämisen aihealueita.

Asiantuntijaryhmä esittää yhteistyöverkostotoimintaa suun terveydenhuoltoon. Yhteistyöverkoston on tarkoitus olla avoin kaikille suun terveyden edistämistyöstä kiinnostuneille toimijoille. 10.12.2009 järjestettävä Terveyden edistämisen -seminaari on osa tätä verkostotyötä. Jatkossa verkostoseminaareja järjestetään aihepiireittäin ja terveyden edistämisen painopistealueiden mukaisesti.

Verkostotyön tarkoitus ja tavoitteet

Verkostotyön kautta pyritään tarjoamaan tietoa, toimintavälineitä ja menetelmäosaamista sekä vahvistamaan rakenteita, mitkä tukevat ja mahdollistavat suun terveyden edistämistä poikkihallinnollisena yhteistyönä. Verkostotyön kautta arvioidaan ja levitetään hyviksi todettuja terveyden edistämisen käytäntöjä.

Verkostotyölle asetetut lähiajan tavoitteet:

1. Lisätä tietoa suun terveydenhuollossa työskenteleville hyvistä käytännöistä, joita toteutetaan suun terveyden edistämiseksi.
2. Vahvistaa hyvien käytäntöjen kuvaamisessa tarvittavaa menetelmäosaamista.
3. Vahvistaa yhteistyön toteutumista suun terveydenhuollon toimijoiden kesken erilaisten hankkeiden muodossa.
4. Selvittää terveyden edistämisen strategista toteutumista kuntien suun terveydenhuollossa.

Toimeenpano ja vastuut vuosina 2009-2011

- *Sosiaali- ja terveysministeriö* järjestää yhteistyössä verkostotyössä mukana olevien tahojen kanssa valtakunnallisia suun terveyden edistämisen seminaareja.
- *Hammaslääkäriliitto* sitoutuu verkoston jäsenyyteen: Liiton asiantuntijaryhmä ja asiantuntijahammaslääkäri toimivat verkostoyhteistyössä. Hammaslääkäriliitto välittää suun terveyden edistämistietoa jäsenilleen. Vuonna 2010 Hammaslääkäriliitto valmistelee suunhoidon esitettä äitiyspakkaukseen.
- *Suun terveydenhoidon ammattiliitto* sitoutuu verkoston jäsenyyteen: Liiton asiantuntijaryhmä toimii verkostoyhteistyössä. Koululaisille ja koululaisten vanhemmille suunnattu kampanja suunnitellaan ja toteutetaan vuosina 2010-2011. Kampanjan tueksi tuotetaan audiovisuaalista aineistoa vahvistamaan suun puhdistamistottumuksia ja motivoimaan koululaisia pitämään huolta omasta suun terveydestään. Odottaville perheille valmistellaan aktiivisia terveysviestejä, joilla lisätään kiinnostusta perheen ja lapsen suun terveyden edistämiseen.
- *Kuntien hankkeet*: aktiivinen toiminta liittyen terveyden edistämisen hyvien käytäntöjen kuvaamiseen, kokoamiseen ja levittämiseen

- *Erikoishammasteknikkoliitto* sitoutuu verkoston jäsenyyteen. Erikoishammasteknikkoliitto välittää vanhusten suun terveyden edistämistietoa ja tekee yhteistyötä terveydenhuollon palveluntuottajien kanssa vanhusten suun terveydenhuollon osalta.
- *Jyväskylän yliopiston* vastuulla käynnistetään valituissa kunnissa suun terveyden edistämisen arviointitutkimus, jossa selvitetään suun terveydenhuollon terveyden edistämisasiivisuutta, terveyden edistämisen palveluiden rakenteita ja toimintakäytäntöjä (sitoutuminen, väestön terveysseuranta ja tarveanalyysi, johtaminen, ohjelmat, yhteiset käytännöt, voimavarat ja osaaminen, osallisuus). Yhteistyötä tehdään THL:n TedBM -hankkeen kanssa.

Suun terveyden edistämistä kunnissa

Seuraavassa esitetään kuusi suun terveyden edistämiseen liittyvää aihealuetta. Terveyden edistämistyötä tekevien toimijoiden toivotaan aktiivisesti olevan esitettyjen kohtien työssä mukana ja kehittävän omilla ehdotuksillaan kohtien sisältöä esimerkiksi verkostoseminaareissa.

Kohta 1: Suun terveydenhuollon panosta tarvitaan hyvinvointistrategian laatimisessa

Kuntien hyvinvointistrategialla tarkoitetaan suunnitelmaa, jonka mukaan kuntalaisten hyvinvointia pyritään edistämään kunnallisessa päätöksenteossa. Hyvinvointistrategian laativat eri hallinnonalojen asiantuntijat yhdessä. Hyvinvointistrategiassa määritetään keskeiset tavoitteet, toimet ja voimavarat. Hyvinvointikertomuksissa raportoidaan kuntalaisten hyvinvoinnista, siihen vaikuttavista tekijöistä, hyvinvointitarpeista ja kehittämiskohteista. Hyvinvointikertomukset ovat kuntien hyvinvointijohtamisen väline. Suun terveysnäkökohtien huomioiminen suunnittelussa ja päätöksenteossa edellyttää suun terveyden taustatekijöiden tunnistamista sekä tietoa niiden vaikutuksista ja niissä tapahtuneista muutoksista. Tällä pyritään näytön informoivaan poliittiseen päätöksentekoon (evidence informed policy making). Suun terveydenhuollon ammattilaiset ovat vastuussa suun terveyden edistämistiedon ja -osaamisen levittämisestä sekä terveysvaikutusten arvioinnista.

Toiminta edellyttää, että

- Suun terveyden edistämisen tarpeet, tavoitteet, ongelmia ehkäisevät toimet ja palvelut sekä niiden toteuttamiseen tarvittavat voimavarat ja toiminnan tulosten arviointimittarit kirjataan kuntien hyvinvointistrategiaan
- Kuntalaisten suun terveyttä ja sen edistämistä sekä suun terveyden taustatekijöitä seurataan ja arvioidaan suunnitelmallisesti kuntien hyvinvointikertomuksissa
- Suun terveydenhuollon ammattilaiset osallistuvat aktiivisesti kuntien hyvinvointistrategiatyöhön. Suuterveyden edistämiseksi ja seurannalle nimetään vastuhenkilö.

Kuntien hyvinvointikertomukseen valittavien suun terveyden edistämistä kuvaavien indikaattoreiden tulee kuvata sekä kuntalaisten suun terveystottumusten ja -valintojen kehittymistä, että suun terveyttä edistävien ympäristöjen kehittymistä kunnassa.

Hyvinvointikertomuksissa useasti käytetty tervehampaisten % -osuus ikäluokasta on pitkän aikavälin terveystilaa kuvaava tunnusluku, eikä kuvaa lyhyemmän aikavälin terveystilaa ja niiden muutosta.

Kohta 2: Suun terveydenhuollon *panosta tarvitaan terveyttä edistävien ympäristöjen kehittämisessä*

Kotona, päiväkodeissa ja kouluissa lapset ja nuoret omaksuvat tiedon lisäksi toimintamalleja, saavat kokemuksia osallistumisesta ja yhteistyöstä sekä vaikuttamisesta omaan ja lähiympäristön terveyteen. Osallistumisen edellytyksiä ovat omakohtainen kiinnostus ja aloitteellisuus sekä mahdollisuudet vaikuttaa. Kunnan tulee huolehtia, että sen asukkaiden päivittäiset elinympäristöt ovat suun kannalta terveellisiä. Kunnan ylläpitämissä yhteisöissä syödään maittavaa ja ravitsemuksellisesti täysipainoista ruokaa sekä aterioilla että välipaloina ja vältetään makeisia, virvoitusjuomia, mehuja ja muita napostelutuotteita. Vettä on oltava saatavilla janon sammuttamiseen. Makeisten, virvoitusjuomien ja muiden napostelutuotteiden myyntiä ja markkinointia ei sallita etenkin lasten ja nuorten päivittäisissä toimintaympäristöissä, ei harrastuspaikoissakaan.

Päiväkodeissa ja kouluissa toteutettavassa kasvatuksessa annetaan hyvän terveystilaa edistävien toimintamalleja, ruokailutottumukset sekä käsi- ja suuhygienian mukana lukien. Niin lapsilla kuin aikuisillakin tulee olla mahdollisuus hampaitensa harjaamiseen myös kodin ulkopuolella, kuten päivähoitossa, koulussa ja/tai työpaikalla. Jos vanhus ei toimintakyvyn alenemisen vuoksi kykene ylläpitämään hyvää suuhygieniaa, hänellä on oltava mahdollisuus saada apua riippumatta siitä, asuuko hän kotonaan vai hoidetaanko häntä jossakin muualla. Tapaturmien torjunnasta on huolehdittu, suu- ja hammastapaturmat mukaan lukien.

Toiminnan edellytyksenä on, että kunnan suun terveydenhuolto laatii suunnitelman, jossa kuvataan miten kunnan ylläpitämien yhteisöt saadaan suun kannalta terveelliseksi sekä sovitaan yhteistyöstä ja sen toimintamuodoista suun terveydenhuollon keskeisten yhteistyötahojen kanssa (kunnan yleisjohto, terveystoimi työterveyshuolto mukaan lukien, päivähoito, koulut, työpaikat, hoito- ja hoivapalvelut, kansalaisjärjestöt).

Kohta 3: Neuvontapalvelut avain terveyttä edistävien elintapamuutosten aikaansaamisessa

Neuvontapalvelut (terveysviestintä ja -ohjaus) sisältävät sekä yleistä tai kohdennuttua tietoa ja neuvontaa suun terveydestä, siihen vaikuttavista tekijöistä, terveyttä edistävästä valinnoista, suun omahoitosta sekä tietoa suun terveydenhuollon palveluista. Terveystietoa ja -ohjausta toteutetaan yksilö- tai ryhmätapaamisina, verkkotiedotuksena (esim. lapsenhampaat.fi, suunvuoro.fi, kuntien verkkosivut jne.), puhelimitse, kunnan erilaisissa terveystilaisuuksissa (esim. terveystietopisteet, kioskit) sekä asiakkaiden (esim. koulujen) luo liikkuvina palveluina. Toiminta edellyttää, että

- Kuvataan neuvontapalveluiden rakenne ja toiminnan sisältö. Luodaan ja kootaan palvelutoimintakuvauksia, jotka sisältävät yhteistyön myös muiden toimialojen ja järjestötoiminnan kanssa.
- Varmistetaan toimintaedellytykset (riittävät henkilöstöresurssit ja osaaminen)
- Hampaiden reikiintymisen ehkäisyssä otetaan käyttöön näyttöön perustuvat valtakunnalliset hoitosuositukset
- Terveysohjauksessa otetaan käyttöön hyviä käytäntöjä (yksilö- ja ryhmäneuvonta)
- Suun terveydenhuollon asiakasdokumentteihin sisällytetään tietoa suun omahoidosta

Kohta 4: Terveysohjaus vahvemmin tukemaan yksilöiden ja ryhmien elintapamuutoksia

Yksilöiden ja ryhmien oppimis- ja muutosprosessien tuntemus ja niiden kytkeminen vahvemmin terveysohjauksen toteuttamiseen lisää toiminnan vaikuttavuutta. Muutosvaihemallin (Prochaska & Norcross 2003), motivoivan haastattelun (Miller & Rollnick 2002) ja voimavarakeskeisen ajattelun (Tones & Green 2004) mukaisesti terveysohjauksen keskeisiä osa-alueita ovat:

Lähtötilanteen kartoittaminen: Tavoitteena on selvittää asiakkaan asennoituminen suun terveyden hoitoon ja neuvontaan sekä asiakkaan aikaisemmat tiedot, kokemukset ja taustatekijät

→ Ohjauksen lähtötilanteen arviointi vaatii asiakkaan omien käsitysten ja tarpeiden selvittämistä ja keskustelua niistä. Ammattilainen pyrkii ymmärtämään asiakkaan käyttäytymiseen vaikuttavia taustatekijöitä.

Muutostarpeen määrittäminen ja muutoshalukkuudesta keskustelu: Tavoitteena on kartoittaa asiakkaan suun terveystottumukset, määrittää muutostarve ja keskustella muutoshalukkuudesta sekä kirjata tiedot asiakasdokumentteihin

→ Muutostarpeen määrittäminen sisältää sekä suun terveydenhuollon ammattilaisen näkemyksen että asiakkaan itsearviointin. Asiakkaan itsensä tiedostama ja ääneen lausuttu muutostarve on lähtökohta muutokselle ja muutokseen sitoutumiselle.

→ Omahoitoon vaikuttaa yksilön muutoshalukkuus ja pystyvyyden tunne. Vastavuoroinen keskustelu rakentaa luottamusta ja mahdollistaa muutoshalukkuuden syntymistä.

Tiedon tarjoaminen ja kohdennettu neuvominen: Tavoitteena on vastata asiakkaan tiedollisiin tarpeisiin, tarjota yksilöllisiä neuvoja ja palautetta asiakkaan terveystottumuksista.

→ Ohjauksessa suun terveydenhuollon ammattilainen tarjoaa yksilöllisesti kohdennettua informaatiota hampaiden reikiintymisen syytekijöistä ja siitä, miten reikiintymistä voidaan ehkäistä. Ammattilainen pitää vahvasti esillä omahoitoasiaa ja kehottaa asiakasta pohtimaan suun terveyttä ja sen hoitoa. Ammattilaisen tehtävänä on varmistaa, että asiakkaalla on mahdollisuus tehdä terveyttä koskevat päätökset oikeaan tietoon perustuen ja että asiakas on tietoinen myös päätöstensä seurauksista.

Terveyskäyttäytymisen muutosta koskevan toimintasuunnitelman laatiminen: Tavoitteena on sopia tavoitteista ja keinoista sekä kirjata ne asiakasdokumentteihin. Lisäksi sopia ohjauksen ja muutostavoitteiden toteutumisen seurannasta, arvioinnista ja jatkotapaamisista

→ Muutostavoitteiden on hyvä olla asiakkaan itsensä asettamia, konkreettisia ja realistisia käyttäytymiseen liittyviä tavoitteita. Tavoitteita ei tule asettaa liian montaa kerrallaan.

→ Kliinisesti omahoidon onnistuminen on havaittavissa siitä, että eteneviä kariesvaurioita ei ole ja että reikiintymisherkillä hampaiden pinnoilla ei ole pitkään kehittyntä plakkia.

→ Ohjauksen onnistumista tulee mitata muutosaikomusten, pystyvyyden tunteen ja käyttäytymismuutosten kautta. Arvioitavia asioita ovat myös tietojen ja taitojen lisääntyminen, tiedon ymmärtäminen ja soveltaminen sekä itsearviointitaitojen kehittyminen.

Miller WR, Rollnick S. Motivational interviewing: Preparing people for change (2nd edition). New York, Guilford 2002.
Prochaska JO, Norcross JC. Systems of psychotherapy: A Transtheoretical analysis. (5th edition) Los Angeles, Thomson Learning 2003.

Tones K, Green J. Health Promotion: Planning and Strategies. London, Sage 2004.

Kohta 5: Esimerkkejä hyvistä käytännöistä

Käypä hoito -suosituksilla vaikuttavuutta toimintaan

Valtava tiedontulva ja sen helppo saatavuus Internetissä edellyttää tiedon seulonnan ja vaikuttavuuden arviointitaitoja terveydenhuollon ammattilaisilta. Käytännön työssä toimiville on kuitenkin mahdotonta seurata yksittäisiä alkuperäistutkimuksia alaltaan sekä soveltaa mahdollisimman vaikuttaviksi todettuja terveydenhuollon menetelmiä.

Käypä hoito –suositukset ovat näyttöön perustuvia kansallisia hoitosuosituksia terveydenhuollon päätöksenteon tueksi ja potilaan parhaaksi. Tiiviit ja helppolukuiset hoitosuosituksot toimivat tukena lääkärin käytännön työssä ja perustana laadittaessa alueellisia hoito-ohjelmia. Hoitosuosituksot ovat sovellettavissa suomalaiseen käytäntöön ja voivat sisältää perusteltuja kannanottoja sellaisistakin merkittävistä terveydenhuollon kysymyksistä, joista ei ole tieteellistä näyttöä tai joista sitä ei voida saada. Niiden avulla voidaan parantaa hoidon laatua ja vähentää hoitokäytäntöjen vaihtelua.

Käypä hoito –suosituksia on laadittu vuodesta 1994 alkaen. Tähän mennessä on valmistunut 96 tuoreimpaan tutkimustietoon perustuvaa hoitosuosituksot. Näistä neljä on suunnattu erityisesti suun terveydenhuollon ammattilaisten käyttöön: Suusyöpä-, Purentaelimistön (TMD) toimintahäiriöt -, Viisaudenhammas- ja Kariuksen hallinta -suositukset.

Suunterveyttä edistävä näkökulma on ollut Kariuksen hallinta -suosituksen lähtökohtana. Suosituksen tavoitteena on ohjata potilaita ja suun terveydenhuollon ammattilaisia hallitsemaan kariesta niin, ettei hampaisiin tulisi kariesvaurioita, ei etenkin sellaisia, jotka edellyttävät korjaavaa hoitoa. Suosituksen keskeisenä sanomana oli, että kariesta hallitaan ensisijaisesti terveellisin elintavoin. Näihin kuuluu hampaiden puhdistaminen joka puolelta kahdesti päivässä fluorihammastahnaa käyttäen. Sokeria sisältävien tuotteiden tiheästi toistuvaa käyttöä tulee välttää, ja janojuomaksi suositellaan vettä. Jotta kariuksen hallintaa tukevat elintavat olisi helppo omaksua, niiden juurruttaminen tulee aloittaa jo varhaislapsuudessa. Suun terveydenhuollon ammattilaisten velvollisuus on informoida potilaita hampaiden reikiintymisen syytekijöistä ja siitä, miten reikiintymistä voidaan ehkäistä.

Tehostettu reikiintymisen ehkäisy on aiheellista, kun hampaistossa on eteneviä kariesvaurioita. Siihen kuuluvat potilaan opastus hyvään omahoitoon, paikalliset fluorikäsittelyt ja tarvittaessa kouluikäisillä poskihampaiden pinnoittaminen.

Hannu Hausen, Satu Alaluusua, Pentti Alanen, Vuokko Anttonen, Anne Hiiri, Jorma Jokela, Sirpa Järvinen, Helinä Keskinen, Jaana Laitinen, Kaisu Pienihäkkinen, Liisa Seppä. Kariuksen hallinta. Suomen Hammaslääkärilehti 2009; 5: 21-29. <http://www.kaypahoito.fi>

Terveyskioski - terveyden edistämisen palveluita lähelle kuntalaisia

Terveyskioskin mallia on haettu Yhdysvalloissa suositusta Retail Clinic –konseptista, jossa kauppakeskukseen on pystytetty samantyyppisiä matalan kynnyksen kioskeja, joista terveydenhuollon palveluita saa nopeasti ja edullisesti. Deloitteen selvityksen mukaan Retail Clinic -kioskeja oli Yhdysvalloissa 1300, ja määrä on kasvussa

Ylöjärven kauppakeskus Eloon avattiin kesäkuun alussa 2009 Terveyskioski, joka on ihmisten päivittäiseen ympäristöön sijoitettu terveydenhuollon palvelupiste. Terveyskioski tarjoaa monipuolisia terveydenhuollon ammattilaisten palveluita luotettavasti, helposti ja nopeasti. Terveyskioskissa voi esimerkiksi käydä mittauttamassa verenpaineensa ja verensokerinsa, ottamassa rokotteita. Terveydenhoitajat voivat tehdä pieniä toimenpiteitä, ohjata ja antaa neuvontaa, kaikki ilman ajanvarausta ja pääsääntöisesti maksuttomasti. Suun terveydenhuolto on mukana toiminnassa. Toiminnan johtopäätökset valmistuvat 2010 alkupuolella.

(<http://www.sitra.fi/fi/Ohjelmat/kuntaohjelma/hankeet/terveyskioski/terveyskioski.htm>)

Kohta 6: Hyvien käytäntöjen kuvaamisessa tarvitaan yhteistä menetelmää

Terveyden edistämistoiminnan suunnittelu vaatii lähtötilanteen ja tarpeiden kartoittamista, jotta asetetut tavoitteet ovat kohdeväestölle mahdollisimman relevantteja, realistisia ja saavutettavissa olevia. Tavoitteet tulee konkretisoida mitattavaan muotoon määrittämällä kohdeilmion tilaa ja muutoksia kuvaavat tunnusluvut. Tavoitteiden määrittämisen jälkeen tulee miettiä vahvasti tutkimukselliseen näyttöön ja/tai teoreettiseen tietoon pohjautuvat hyvän käytännön mukaiset keinot, joiden avulla tavoitteet voidaan saavuttaa. Toiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta tulee arvioida sekä tulos- että prosessinäkökulmasta.

Terveyden edistämisen hyvä käytäntö on eettisesti oikeutettu ja toimintaympäristössään toimivaksi todettu sekä asiakkaille / ihmisille hyvää tuottavaksi arvioitu käytäntö. Käytäntö perustuu monipuoliseen tietoon vaikuttavuudesta ja toimivuudesta (evidence-based practice - practice-based evidence). Toiminta kuvataan niin, että ulkopuolinen pystyy arvioimaan, millaiseen tietoon käytännön toimivuus perustuu. Tavoitteena on, että käytännön kuvaus on tiivistetty selkeästi ja yksityiskohtaisesti mutta tarpeeksi yleistettäväksi. Tämä mahdollistaa hyvän käytännön siirrettävyyden.

Päivi Tuominen, Koskinen-Ollonqvist P, Rouvinen-Wilenius P. Terveyden edistämisen hyvät käytännöt: Hyvät käytännöt kirjallisuuteen ja käytännön hankkeisiin perustuvan tarkastelun kohteena. Terveyden edistämisen keskus. http://www.health.fi/content/files/Hyvat_kaytannot.pdf